

УДК 35.072.2

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ Й ПЕРЕВАГИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ М. ДОНЕЦЬКА)

ОЛЕКСАНДР ЛУК'ЯНЧЕНКО,

доктор економічних наук, міський голова м. Донецька

У статті проаналізовано вітчизняний та закордонний досвід стратегічного планування й розвитку міст, виділені недоліки існуючих стратегій розвитку міст, досліджені особливості Стратегії соціально-економічного розвитку м. Донецька на період до 2020 р., на основі чого обґрунтовані основні напрямки й переваги стратегії розвитку європейського міста (на прикладі м. Донецька).

Ключові слова: європейське місто, стратегія розвитку, планування розвитку, Донецьк.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Як відомо, найбільш адаптованим до сучасних умов розвитку інструментом ефективного управління містом є стратегічне планування. Сутність його полягає в орієнтації на кінцеву мету розвитку. При цьому передбачається ефективна витрата ресурсів, використання всіх можливостей і передбачення негативних явищ.

Аналізу теоретико-методологічних і прикладних аспектів територіального розвитку в умовах ринкової економіки, дослідженню організаційно-економічних основ, а також принципів, інструментів управління й стратегічного планування розвитком міст присвячено ряд робіт вітчизняних і закордонних науковців: Б. Адамова, А. Блера, В. Вакулєнко, З. Васильєвої, А. Г. Гранберга, Д. С. Львова та ін. [1 - 6]. Аналіз уже розроблених стратегій розвитку міст як базових документів для управління містами України свідчить про те, що цим стратегіям притаманні недоліки: наприклад, некоректні формулювання стратегічних цілей розвитку; стратегії розвитку не опираються на системний аналіз стартових умов, зовнішніх і внутрішніх факторів; недостатньо обґрунтоване організаційно-економічне забезпечення реалізації стратегії розвитку тощо. Наявність таких прорахунків у стратегічному плануванні, теоретична дискусійність досліджуваної проблематики, а також непроста економічна ситуація, що склалася в містах України, зумовлюють актуальність розгляду питання визначення базових напрямків стратегій розвитку міст у провідних західних країнах з точки зору не "новомодного", а дійсно доцільного урахування відповідного досвіду.

Метою статті є обґрунтування ролі, основних напрямків і переваг стратегічного планування розвитку європейського міста (на прикладі м. Донецька).

Виклад основного матеріалу. Свого часу в Європі переоцінка ставлення до стратегічного планування міського розвитку була пов'язана з кризою містоутворюючої бази в старопромислових регіонах. Проблема полягала в просторовій розбіжності розташування кризових міст і місць концентрації планованих "нових" виробництв. У Великобританії найгострішу кри-

зу переживали індустріальні ареали, а в континентальній Європі територіями, які потребували комплексних стратегічних рішень, стали Рур, Лоррейн, французько-бельгійський вугільний басейн.

Для сучасного етапу розвитку довгострокового планування великих західних європейських міст характерна розмаїтість форм, методів і змісту стратегічних розробок, причому головним завданням вибору пріоритетів розвитку виступає врахування індивідуальних особливостей і проблем кожного міста. Це означає завершення історичної еволюції самої парадигми стратегічних розробок - від найпростішої містобудівної до соціально-необхідної. У свою чергу, видозміна міських стратегій розвитку в остаточному підсумку є дзеркальним відбиттям процесу розвитку самих міст. Так, більш ніж столітній шлях розвитку міста Донецька говорить про те, що цілі розвитку міста змінювалися залежно від кон'юнктури росту як матеріальної, так і соціально-культурної його складових, починаючи від маленького гірничозаводського селища з нерозвиненою інфраструктурою й низькою продуктивністю праці робітників і закінчуючи сучасним мільйонним містом, яке має певну вагу в ієрархії міських систем і значний потенціал із хорошими перспективами подальшого розвитку.

Попри подібність основних цілей розвитку в різних містах, можна навести декілька аргументів на користь того, що цільові настанови стратегій не обов'язково мають бути ідентичними. По-перше, *пріоритетність і значущість цілей для різних міст різні*. По-друге, *майже кожне місто декларує свою специфічну мету*. Приклади відповідних формулювань цілей такі [6-8]:

- бути "відкритим" містом (насамперед для іммігрантів), міжнародним містом і містом культури (м. Амстердам);
- стати "столицею інформації ЄС" і "центром транспортних перевезень ЄС" (м. Кольн);
- розвиватися як центр технологічних інновацій (м. Манчестер);
- перетворитися на один із провідних регіонів у

сфері впровадження передових технологій зв'язку (м. Нюрнберг);

- створити європейський центр високоякісного виробництва (м. Бредфорд);

- реалізувати "триєдину політику модернізації" (маються на увазі просторово-економічний, соціальний та управлінський модернізаційні аспекти) і "розвиватися в напрямку метрополітенської агломерації" (м. Роттердам).

Повертаючись до аналізу шляхів розвитку й перспектив Донецька, зазначимо, що тут теж спостерігаємо унікальність стратегічної мети розвитку міста й ідентичність її цільовим настановам стратегії розвитку. Так, незаперечно є той факт, що подальший розвиток Донецька сьогодні тісно пов'язаний із досягненням своєї специфічної мети - формуванням і зміцненням нового іміджу міста - створенням "ділової" столиці України, тобто зручного комфортабельного міста з "діловою хваткою", міста з розвинутою інфраструктурою, де міська громада (громадяни, підприємства, міська влада) може успішно реалізовувати малі й великі інвестиційні проекти. З огляду на майбутній чемпіонат Європи з футболу Євро-2012, де Донецьку відводиться важлива роль "приймаючого міста" фінальної частини чемпіонату, можна говорити про європейську перспективу розвитку міста, що закладена в кількісних показниках інвестиційних коштів, уже вкладених або планованих до залучення на такі важливі для міста заходи щодо модернізації його суспільної інфраструктури, у цілому формування європейських стандартів міського середовища і якості життя його жителів.

Узагальнена класифікація цілей та підцілей у стратегіях розвитку міст провідних західних країн включає більше десяти напрямків. Їх можна згрупувати за чотирма блоками:

1) розвиток матеріального середовища виробництва й життєдіяльності: удосконалення інфраструктури, глобальні й локальні проекти відновлення й розвитку;

2) забезпечення сприятливих організаційних умов для економічного розвитку: підтримка бізнесу, стимулювання інновацій і поширення технологій, підвищення зайнятості, допомога малим і середнім підприємствам, сприяння розвитку професійної освіти, екологізація економіки (стійкий розвиток);

3) підтримка іміджу міста (за допомогою стимулювання туризму й за допомогою маркетингових засобів) і внутрішньорегіональної кооперації;

4) удосконалення міського управління, його структури й методів.

У ході розробки стратегій західні міста активно переймають досвід своїх попередників, що просунулися в цьому напрямку, орієнтуються на прецеденти особливо ретельного наукового обґрунтування (наприклад, антверпенський прецедент). У більшості випадків в основі методологічного підходу лежить портерівська теорія конкуренції, причому в планово-стратегічних утіленнях цієї методології беруть активну участь університети й наукова громадськість.

Свою формулу успішного розвитку місто Донецьк визначило у вигляді такого найважливішого документа, як "Стратегія соціально-економічного розвитку міста Донецька на період до 2020 року", розробленою фахівцями й керівниками міста разом з науковими

організаціями міста, серед яких Інститут економіки промисловості НАН України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Донбаська національна академія будівництва й архітектури, Донецький державний університет управління [9].

Уже можна спостерігати перші позитивні результати реалізації стратегічного підходу в розвитку міста. Так, Донецьк в останні роки очолює рейтинги соціально-економічного розвитку великих міст України, а наприкінці жовтня 2010 року Донецьк переміг у всеукраїнському рейтингу соціально-економічного розвитку міст із населенням більше 500 тис. осіб.

Генеральна мета Стратегії розвитку міста Донецька - *досягнення європейських стандартів за показниками рівня і якості життя населення міста* - деталізована в більш конкретних цілях і завданнях, а саме: підвищення рівня життя й добробуту населення; забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку міста на інноваційній основі; інтеграція міста Донецька в систему товарних і фінансових обмінів України; забезпечення спільних дій і пошук предметів партнерства органів виконавчої влади міста, представників бізнесу й громадських організацій.

Відповідно до генеральної мети стратегії розвитку міста Донецька, стратегічне бачення його майбутнього як європейського міста можна позначити такими напрямками:

- *Донецьк може й повинен стати найбільшим сучасним національним бізнес-центром*, відомим не тільки в Україні, але й за її межами;

- *у місті мають бути розташовані провідні підприємства, які здатні випускати сучасну якісну конкурентоспроможну продукцію* і мають стійкі позиції на регіональних і міжнародних ринках;

- *міський ринок праці має бути збалансованим* та відповідати сучасним умовам міської економіки, тобто повинна спостерігатися узгодженість попиту та пропозиції на висококваліфікованих працівників, які вміють успішно вирішувати завдання будь-якої складності, швидко адаптуються до мінливих умов зовнішнього середовища, є випускниками місцевих ВНЗ та навчальних закладів інших регіонів та країн, що мотивовані можливістю самореалізації в нашому місті;

- *у міському соціумі має бути сформована нова система цінностей*, що характеризує донечан як прогресивних, ділових людей, відомих своєю освіченістю, новаторством, адаптивністю, якостями лідерства тощо;

- *політика розвитку м. Донецька повинна підтримувати впевненість* мешканців у тому, що вони проживають у сприятливій місцевості, яка дозволяє користуватися певними перевагами міста; надає широкі можливості для того, щоб людина почувала себе в місті комфортно; створює сприятливий (позитивний) імідж міста;

- *органи міського самоврядування повинні й надалі використовувати передові управлінські технології*, які дозволяють ефективно вирішувати широке коло завдань і в такий спосіб ставати прикладом для органів місцевого самоврядування інших міст.

Таким чином, основною лінією стратегії розвитку міста Донецька є ідея створення нового необхідного й корисного для городян простору якісного та стабільного ділового життя. Справа в тому, що ділова

сфера або бізнес сьогодні є "локомотивом" розвитку міста, що наповнює бюджет, створює робочі місця, поширює найсучасніші управлінські технології по всьому місту. Але бізнес у Донецьку - це не тільки флагами важкої індустрії й будівництва. Бізнес у Донецьку - це сотні малих і середніх підприємців, талант і ділова хватка яких, уміння бути корисними місту й городянам вражають і дозволяють будувати оптимістичні прогнози щодо спільних проектів, створювати механізми підтримки малого й середнього підприємництва в місті.

Необхідно навести декілька цифр і фактів, які показують, що міське бізнес-середовище відбулося, а сучасні відносини влади й підприємців уже вибудовані системно. За підсумками 2009 року на 10 тис. осіб населення припадає 126 підприємств малого бізнесу. Порівняно з 2005 роком кількість зайнятих на малих підприємствах у 2009 році зросла на 22 %. Доходи місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів підприємництва в 2009 році зросли більш ніж на 30 % порівняно з 2008 роком, а порівняно з 2005 роком більш ніж удвічі [10].

Виходячи з важливості бізнесу для розвитку міста, мабуть, варто говорити про нову ідеологію бізнесу, тому що успішна реакція бізнесу на ріст сумлінної конкуренції визначить динаміку розвитку міста в майбутньому.

З одного боку, це бізнес відповідальності, яке розуміється набагато ширше, ніж соціальна участь, створення робочих місць, податки й добродійність. Бізнес відповідальності - це ідеї, технології, модернізація, інновації, це розвиток конкурентних переваг працівника, підприємства, галузі й цілого міста. З іншого боку, новий бізнес - це можливість. Це можливість для кожного бажаного й готового до індивідуальних рішень відкрити свою справу, стати поряд із тими, ким пишається Донецьк, прославити наше місто й нашу країну.

Роль міської влади при цьому полягає у створенні умов як для реалізації відповідальності, так і для створення можливостей - рівних, прозорих, зрозумілих, зручних умов ведення бізнесу.

Висновок

Оцінка вітчизняного й закордонного досвіду стратегічного планування й розвитку міст, а також урахування специфічних особливостей Стратегії соціально-економічного розвитку м. Донецька на період до 2020 р. і їх впливу на стратегічні цілі розвитку міста дозволяють серед основних переваг стратегії розвитку міста виділити такі:

- наявність стратегії дозволяє підвищити "прозорість" механізму управління містом за допомогою надання можливості населенню, представникам усіх господарюючих структур брати участь у прийнятті різних рішень;

- стратегія, розкриваючи основні цілі й орієнтири розвитку міста на тривалий період часу, дає упевненість у позитивному фіналі розпочатих перетворень і, у кінцевому рахунку, у майбутньому свого міста;

- стратегія є дієвим інструментом одержання підтримки й підвищення конкурентних переваг міста на українському й міжнародному ринках, дозволяє ефективно вибудовувати відносини з інвесторами й іншими фінансовими організаціями;

- стратегія дозволяє впорядкувати й ефективно розподілити завжди обмежені ресурси міста, а також забезпечити його жителів суспільними благами з урахуванням наявних ресурсів найбільш справедливим і демократичним способом;

- стратегія допомагає сконцентрувати основні зусилля членів міської громади на ключових напрямках розвитку, що є найбільш перспективними для міста;

- наявність стратегії є обов'язковою умовою при реалізації великих інвестиційних проектів з іноземною участю.

Стратегія в цілому дозволить досягти серйозних, знакових успіхів, створить "запас міцності" й допоможе підсилити репутацію Донецька як європейського ділового міста, що займає вагомий позицію на карті загальнонаціональної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамов Б. І. Організаційно-економічні основи управління розвитком міст : [монографія] / Б. І. Адамов. - К. : Грот, 1998. - 216 с.
2. Блэр А. Р. Стратегия большого города : [монографія] / А. Р. Блэр. - М. : Московская школа политических исследований, 2004. - 456 с.
3. Вакуленко В. Міський маркетинг як інструмент стратегічного планування економічного розвитку міста / В. Вакуленко // Управління сучасним містом. - 2002. - № 4-6. - С. 92-95.
4. Васильєва З. А. Стратегическое развитие территорий: методологические подходы и инструментарий : [монографія] / З. А. Васильєва, Т. П. Лихачёва, И. В. Филимоненко. - Красноярск : ИПЦ КГТУ, 2005. - 272 с.
5. Стратегическое управление: регион, город, предприятие : [монографія] / под ред. Д. С. Львова, А. Г. Гранберга, А. П. Екоршина ; ООН РАН "НИМБ". - М. : Экономика, 2004. - 605 с.
6. Территориальное стратегическое планирование при переходе к рыночной экономике : опыт городов России / [под общ. ред. С. А. Васильєва]. - СПб. : ГП МЦСЭИ "Леонтьевский центр", 2003. - 367 с.
7. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень : теорія, методологія, практика : [монографія] / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський. - Тернопіль : Економічна думка, 2007. - 476 с.
8. Соколов М. Из зарубежной практики разработки стратегических планов развития крупных городов / М. Соколов // Российский экономический журнал. - 2010. - № 2. - С. 107-110.
9. Стратегия социально-экономического развития города Донецка на период до 2020 года : [монографія] / А. А. Лукьянченко, Г. А. Гришин, А. И. Амоша и др. ; НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти ; Донецкий городской совет. - Донецк, 2008. - 308 с.
10. Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2009-2010 роки (за підсумками 2009 року) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва. - Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua>.

© О. Лук'яненко